

ציונות חדשה-ישנה

במסגרת המאמצים הללו, מרכז ההשתלמות של "נאmani תורה ועובדת" מציע מגוון הרצאות, סדנאות ופעליות לחדרי המורים ולתלמידים בחינוך הממלכתי-דתי שמטטרם לבסס את ערכיו "תורה ועובדת".

תנועת "נאmani תורה ועובדת" תקיים כמה אירועים לשם דיון בזיהות היהודית-ישראלית ובתקפיה של הציונות הדתית במרקם החברתי היום. **שבת שובה נעסק ביחסי ישראל והעמים; בכנס "הקהל",** שיתקיים השנה בתל אביב, נקבע את המושב של התנועה לדין על ציונות דתית בעין פוטו-מודרני בהשתתפות הרב שג"ר, ד"ר צבי צמרת וד"ר אביגדור רוזנק, ובבחינת יונתן בן הרא"ש. חברים מהנהלת התנועה ישתתפו גם במושב של מכון הרטמן, שיוקדש לדין בספרו של אבי שגיא "הensus היהודי-ישראלי"; את אסיפות החברים השנה אנו מבקשים לקיים במקומותיים הזיכרון ליצחק רבין, בי"א חשוון (2.11) בשעה 19:00. הערב יוקדש לדין חינוכי על זיהות דתיות ויהודיות בחברה הישראלית. השתתפותכם הפעילה באירועים אלה חשובת לנו - נשמה לראותכם.

כתיבה וחתימה טובה,

שרaga@shi.org.il

טלפון: 0508828312

גילין "דעות" הקודם הופיע עם פרוץ מלחמת לבנון השנייה. בין כתיבתו ובין הגעתו לחברי התנועה ולספריות התרבות המבצע, הוכרז מצב חירום, וספגנו אבדות רבות וכואבות. חברי התנועה שותפים לאבל המשפטות השכלות ולהשכון הנפש הלאומי שלאחר המלחמה, ומיחלים להחלמתם מהירה של הפצועים. אנו מברכים את חיליל המילאים הרבים מקרוב חברי התנועה שגיסו בצווי חירום לתקופה ארוכה, ואת מתנדבי התנועה ששסייעו לעורף בעת הלחימה, וביחד את פורום צערוי "נאmani תורה ועובדת" שהשתלבו במסגרת התנדבות למיניהם.

עם פרוץ המלחמה התלכדה החברה הישראלית סביב מטרות המבצע. מכל המגזרים ומכל שכבות האוכלוסייה צפו ועלו גילויים של רוחב לך, של הכנסתת אורחים, של נדיבות ושל נוכחות לסיע. אני חש כי יש צורך לשמר את גילוי הרעות והעורה ההגדית בחברה הישראלית גם כעת, בשעה של דיון ציבורי נוקב והפקת לתקתי המלחמה. האתגרים העומדים לפנינו אינם מסתכנים בביטחון השלטון ובתיקון הטיעויות של הדרג הפליטי והדרוג הצבאי, אלא יש להוסיף להם דאגה אישית וציבורית ליכולות החברה הישראלית, בניה מחדש של העروبויות ההדרית, של הסיווע לנזקים, של העלייה וההתישבות המשימיתית, של גישור המחלקות בדרכי נועם ושל המיסיות למען הכלל. בשעה זו علينا לפעול ביותר שאט לעיצוב דמותה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטיבית ולהתגורר לחינוך לציונות חדשה-ישנה.

אנו שמחים להזמין את חברי החינוך ואת הציבור הרחב לשבת עיון בנושא:

"**בין ישראל לעמים**"

שבת שובה, שבת פרשת האזינו, ז'-ח' חשוון תשס"ז, (30-29 לפסחובר 2006), בתולון בקייז שפירים

בשיתוףוף ← פרופ' אוריאל טיטמן: "חביב אדם שנברא בצלם ... חביבין ישראל שנקרוו בנים למקום"

ד"ר דב גולדפלם: זהות יהודית וקיים יהודי בתקופות - כיצד שורדים?

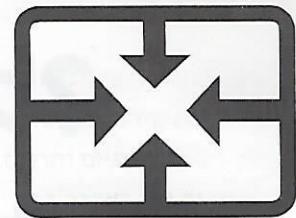
ד"ר יהודית אורבן: סליחה ופios ביחס ישראל ועםם -LKחחים

מחיר ← 800 ש"ח לזוג. נוסף 195 ש"ח לילד בחדר הורים (עד גיל 12)

מחיר מיוחד לחברי התנועה ← 755 ש"ח לזוג

אופן הרשמה ← הרשמה בטלפון 0542-474054 או במשרדי התנועה 02-5611761 (נעמה). כמו כן ניתן להרשם באמצעות הדעתה דוא"ל neemaney@toravoda.org.il (מוותנה באישור ההודעה).

התשלום מראש בלבד, בהוראה טלפוןנית בכרטיס אשראי או בהנחהה בדואר לפקודת 'נאmani תורה ועובדת' כחותtiny: ת.ד. 7007 ירושלים 91070. השבת מזועדת לחברו התנועה ולציבור הרחב. מספר המקומות מוגבל.

דבר העורכת

תוכן עניינים

מאמרים וכתבות

מי מפחד מעם ישראל? ← איליה בלוך	4
מידות שהתורה נדרשת בהן ← יובל אהרון	6
חומר ביד היוצר,	10
חריגת אלוהי בראיה אספקט ← שרגא בראון	18
להאמין בציונות ← יאיר שלג	21
מקדש האדם והזמנים,	
על תורת הזמן היהודית ← משה מאיר	
קורבן חטא, בית המקדש,	25
ניטון ואנחנו ← אוריה הראל	
שיח בין-דתי במקום מלחמה	29
עולם שלישי ← יקי אנגלנדר	
שירות נעמי ← נעמי רוזנברג	34
נדורים	
נעימים להכير: הרב מאיר ליכטנשטיין ← אריאל פיקאר	13
מכתבים למערכת: כיוסי לוי ← יוסקה אחיטוב	33
סתירה אחרת	36

יצא לאור בהוצאה נאמני תורה ועובדת
ומרכז יעקב הרצוג ללימודיו היהודי
עורכת: רבקה רוזנו
מערכת: יקי אנגלנדר, שרגא בראון,
חגי ברטוב, אוריה הראל, אריאל פיקאר
עריכת תМОנות ועורך גוף: אפרת שרי
עריכה לשונית: מיליא נאור
חתבת המערכת: ת"ד 7006 ירושלים 91070
טלפון: 02-5611761 deot.ta@gmail.com
תגיות יתקבלו ברכבה

תמונת שער: דברות בן שאול,
עבודה בלבד, תפירה ורקמה

בגילון עבר נפלת טעות בתמונה
שהופיעה בחומרה של ד"ר שלוה ויל.
מערכת'D'עווה' מתנצלת על הטעות.

"מעשה באחד שישב אצל הרוב הצדיק ר' מרדכי מנדבורנה ז"ל. קודם לראש השנה בא ליטול רשות להיפטר. אמר לו אותו צדיק: מפני מה אתה ממהר? אמר לו: שליח ציבור אני ואני צריך לעיין במחוז ולהסדיר תפילה. אמר לו: המחזור בעינו עומד כאשתקד אלא מוטב שתעיין במשיך ותסדר את עצמך". (ליקוטי מהרי"ח, סוף מנaggi חדש אלול, מתוך ספרו של ש"י עגנון, "ימים נוראים")

בימים הבאים עליינו - יש לקוות שלטובה - אנו עתדים לעמוד בבית הכנסת ולבקש על נפשותינו. הדלת הנפתחת, לכארה, להתחלה חדשה, נקייה, אחרות, היא תקווה גדולה, אך באותה מידה היא גם סכנה ואובי האורב בדרך, שכן לרוגאים אפשר לשוכח כי החרצה לבדה, אין בה די, המבחן הוא המעשה.

שנת תשס"ו, לכל אורכה וביתר שאת בסיום העוגם, הייתה שנה קשה לחברה הישראלית. מלחמת לבנון השנייה השפה מכלול של חולמים שמעיבים צל על חיינו. נדמה כי רבים מabitנו מבינים כת עתיד דמותנו היהודית והציונית תלויה בנכונותנו לקום ולעשות מעשה, לתבוע את עלבונו ולשוב להיות חברה אחראית ומעורבתת - לא בדברים ובחזרות, כמו שהווינו במהלך המלחמה, כי אם בעבודה ממושכת ועיקשת. ללא אלה, שנת תשס"ז לא תהא התחלתה של משחו חדש, כי אם המשכה של אותה מציאות, המערערת, בשקט אך בסיסיות, את הקרקע תחת רגליינו.

דעתות 28 עוסקות במלאת השיקום והבנייה שהחברה הישראלית זוקה לה, ומיציע לבחון את התכניות החינוכיות והערכיות המוכרות לנו, וליצור תכניות חדשות במקומן. איליה בלוך מציגה מודל חינוכי של בית-ספר מלכתי הנמנע מחולקה מגזירת; יאיר שלג קורא לציבור הציוני-דתי, ולהשתתף בחידוש המהפהכה הציונית כזוונה בין שווים; יקי אנגלנדר מנסה ליצור שיח בין-דתי במיציאות הישראלית הסבוכה; משה מאיר מפענעה את תורת הזמן היהודית ומהחבר בה חילונים ודתיים; אוריה הראל מציע חיבור מפתיע בין התפיסה הכווננית של הקורבנות ובין ניטון, שאפשר להסיק ממנו כי אנו קשורים איש ברעהו קשור בlynak; אריאל פיקאר מושוחח עם הרב מאיר ליכטנשטיין, שעומדת השנה בראש ישיבת עין צורים, על החשיבות שבשמירת המסורת לצד ההשתלבות בחימם המודרניים; שרגא בראון מזכיר את היותנו כחומר בלבד הירושה; וויל אהרון שוטח כמה שיטות לבחירת טקסטים ללימוד מן המקורות, מתוך מודעות ולא מתוך עיורון; סוגרים את הגילון שני שירים פרי עטה של נעמי רוזנברג ז"ל, המשורטים את דמותו של איש החינוך, ומציגים אישת שימושה את האידיאלים שלה, באופן המחייב את כולנו.

כתביה וחתיימה טובה,
שלכם,

רבקה רוזנו

מי מפחד מעם ישראל?

בית הספר הממלכתי-דתי באריאל משלב ילדים
משפחות תורניות, דתיות, מסורתיות וחילוניות,
ומציג מודל חלופי להומוגניות החינוכית והדתית
הנהוגה במוסדות דת"ם רבים

ספר דתי וgemäß פתוח לכלום. בית הספר שלנו משמש סביבה תומכת ונעימה בשביב ילדים מכל המגזרים, ומנסה לתת מענה לכל ילד על פי צרכיו. ילדים שבאים מבתים שאינם דתיים מקבלים חינוך דתי. הם רוכשים ידע ומידות, ומפנימים את היסודות העמוקים של עמננו. ילדים מסורתיים לומדים להכיר את עולם התוכן שהמסורת שליהם מבוססת עליו, ומרווים את ציאמונם בש"ס ובפוסקים. ילדים המעווניינים בתగבור תורני זוכים לשיעורים יהודים עם רב העוממתם, שיעורי התורה בתוך תכנית הלימודים מתקיימים בו בזמן בכמה רמות. מורות מוכשרות מצליחות למד כל ילד לפי נקודת המוצא שלו ולפי יכולותיו. איה יופי.

אנשי שלומנו רוצים לוודא שהילדים שלהם לא יחשטו חלילה لأنשיים אחרים, אלא שהם לא בדיקות "כמוך". لكن הם מקפידים לשלוח את ילדיהם למוסדות חינוך שבם

כלום דומים לכלום

אם כך, למה אנחנו כל כך מעטים? באחד מעלווי השבת וראייתי פרסום לשכונה דתית: אבא נאה, חובש כיפה סרוגה (מודבקת), מחזיק על כתפיו את בנו הבلونדי בעל החיקון הממיס. הכתיבה מכונן היטב: "בוא לגור עם אנשים כמו". אנשי שלומנו רוצים לוודא שהילדים שלהם לא יחשפו חלילה لأنשיים אחרים, אלא שהם לא בדיקות "כמוך". لكن הם מקפידים לשלוח את ילדיהם למוסדות חינוך שבהם ככלום דומים לכלום. הורים שפגשו ביום ההורים אב או אם שאינם נראים בדיקות כמה מהם, מהרורים להקים מוסד פרטימתחרה. ליישובים הציוניים-דתיים סבב אריאל יש אופי הומוגני. ועדות קבלה מסננות את החפצים לגור בהם, ובתי הספר הם טוכני סוציאלייזציה שהותוצר שהם אמורים להפיק מADOW בדור. באריאל, לעומת רוב בוגרי בניין אנשים. מעתים מהם עוננים להגדרה "כמוך" בשביב רוב בוגרי הציונות הדתית. יש כאן הרבה משפחות מעורבות שבחן רק אחד מבני הזוג דתי, יש כאן "מתחזקים" המחפשים להם דרך, יש כאן

aille بلוך

בוקר עולה על העיר אריאל. מאות ילדים שמים פעמים לגני הילדים ולברכיהם. מי ברכב, מי ברגל, מי כיפה על ראשו ומראשו חשוף כלפי שמי. אני מובילת את ילדי לגנים ולבית הספר היסודי הממלכתי-דתי שבעיר, ובדרך מתבוננת בשאר הילדים. אני יודעת שכמה מהילדים שיישבו בעוד דקוט ספורות עף בכניסה לתפילה אינם מוגדרים דתיים, בודאי לא על פי ספר ההגדרות הנוקשה שלו. קשה לפספס. הכיפה, אפס, לא יושבת כל כך טוב, החזאית מסתירה תחתיה מכנסיים, והתרסקות?! הוא, התסרוקת... כל מי שגדל בזאת המרכזית של הצינות הדתית יידע למפות את גונו המזר ממרחקים. גם אני גדרתי בזאת המרכזית של הצינות הדתית. אני וחברי האיכוטיים הקפדו להיות מלאים בתורה, בתורת, בהשכלה ובעצמנו. היינו חכמים טובים, אבל באמות cocci טובים. עכשו אני מביטה בילדים שלומדים עם הבת שלי בכניסה ובילדים שלי. אני תורה בלבאי איך אຫוך את הילדים שלי להיות cocci טובים, ומה זה בכלל "הכי טובים"?

לא כמוך, איתך

הקהלת הדתית באריאל קטנה מאוד, וכמוון קטן גם בית הספר הדתי. לכן הוא נתון באיום תמיד של קיצוץ במשאבים (משרד החינוך מזכה אותם לבתי הספר לפי מספר התלמידים). נוסף לכך, בשל גודל הקהילה היהס המספר בין תלמידים דתיים לבין תלמידים שאינם דתיים בבית הספר אין אופייני לבתי ספר ממלכתיים-דתיים במקומות אחרים. כמובן, תלמידים ובטים הם מסורתיים או לא דתיים. אנחנו לגור באריאל עם כל עם ישראל, וקבלנו את כל עם ישראל גם במערכת החינוך של הילדים שלנו. בהתחלת קצת נבהלו. אחר כך התחלנו להיות בתוך השותפות הזה ואיפלו ליהנות ממנה. גילינו לתדהמתנו כי אפשר לקיים בית ספר דתי פתוח לכלום. גילינו גם כי שני החלקים במשווה הזה מאוד חשובים: גם בית

הគותבת היא תושבת אריאל, אם לאربעה, פסיכולוגית ויועצת ועד להורות בית הספר הממלכתי-דתי "אור זבולון" בעיר.

צילום: טל שוחט, באדיבות גלריה רוזנפולד | www.rg.co.il

מודל כזה גדול, כיוון שבעיר כמו אריאל כל אדם הוא בן חורין לקבע את זהותו ואת אורחות חייו לפרטיהם. המרחב הקהילתי נוצר במודל "שוק חופשי" וمبוסס על יוזמה אישית. רוצחים להקים כולן ערבי? רוצחים לפתח קורס חזנות? רוצחים לשחק כדורים בכל יום שיישי בצהרים? אתם מזמינים לנסות. יוזמות פרטיות הופכות כאן מהר מאד מחלומות למציאות. כל אחד יכול לקבוע לעצמו באיזו מידת להיות חלק מהקהילה ובמה הוא מעוניין להשתתף. הקהילה הדתית הקטנה שלנו בנוהה על מכנה משותף רחב ועל סולידריות עמוקה במקום על אורתח חיים זהה. האם לא זה פירושה העמוק של "מלכויות"? כאמור, הקהילה המיוונית זו עומדת כתע בפני אתגר - אתגר הזהות שלה. היא יכולה לצמוח בכיוון של התהברות ופתיחות, אך היא גם עלולה לגדר להיות סגורה ומסוגרת, מעוררת מדון ומחוקת בעיר ובחברה הישראלית.

מבחן הערכות הדתית

מה שיקרה בעtid יעמיד במבחן את המודל הייחודי שהקהילה הדתית שלנו מציגה. דומני שהמבחן העליון לערכות הדתית ולהתערות אמיתית היה ויישאר מבחן החינוך הממלכתי. אני מאמינה שכאן, כמו בכל עיר בישראל, בית הספר הממלכתי-דתי יכול לשמש כמרכז בהשגת שני המאפיינים של הדתות הממלכתיות: מצד אחד, שותפות מלאה עם שאר בתיה הספר בעיר ונטילת חלק בכל הנעשה בה, ומצד שני טיפוח הקהילה ומתן מענה לצרכיה הייחודיים. בינוויים, תושביה הדתיים של אריאל הם חלק אינטגרלי מהעיר, והם פועלים לפיתוחה קהילתיות דתית יהודית. כשאני מביטה בתינויים של בית רבן פוסףם ברגל בטוחה לעבר בית הספר, אני בטוחה שההתקשרות זו משמשת לנו ולילדים מנוון לחיבים עשירים במיוחד, חיים של תורה ארץ ישראל, חיים של אהבת ישראל.

אנשים שמאוד רוצחים להיות דתיים וכמהים להכרה ולהתמכה משכניהם בשביישובים מסביב, ויש כאן גם אנשים דתיים, תורניים וחדים. כולם אנשים רגילים, הנחוצים זה בזה באהבה רבה.

אני מכירה את אמרת הנק' "על חינוך לא מתאפשרים". אני מכירה גם את אלה הטוענים בלחת שאם נפגש את ילדינו עם אחיהם החילונים, נמצא אותם בברורותם "רייקים ופוחזים כמוותם". ודאי שאני מכירה אותם, הלא חלק מהם חברים שלי. השאלה היא: מהו חינוך טוב, ואיך יוצרים ילדים "חכי טוביים"? לשאלת זו תשובה רבota, ואני טרם מצאתי את התשובה האולטימטיבית, אבל אני יודעת שבית הספר הממלכתי-דתי באריאל מספק תשובה לא רעה בכלל, זה מרכיב, לפחות מרכיב אחד, של הבנה ועל קבלת של אחר, של מחשבותיו, של גישותיו ושל מצוקותיו.

הם לומדים לשיטים סייגים וגבולות, והם לומדים גם שלא תמיד כל הגבולות ברורים וחיד-משמעותים. הם לומדים להגדיר את עצם ולהגדיר את האחרים, הם לומדים מה זה להיות דתי ומה המשמעות של כל זה בעולם המורכב של הקב"ה. וכמו כן, הם גם לומדים תורה ומשנה, תפילה וברכות, לימודי ארץ ישראל, מדעים, אנגלית, אמנות, כישורי שפה, ספורט, ועוד ועוד.

הקהילה הדתית הקטנה שלנו בונה על מכנה משותף רחב ועל סולידריות عمוקה במקום על אורתח חיים זהה. האם לא זה פירושה העמוק של "מלכויות"?

קליטה של עוד משפחות דתיות היא צורך ומטרה של העיר אריאל הכולה. הדבר דרוש פתיחות ומכונות לחיה שיתוף של כל האוכלוסיות המורכבות אותה. השותפות המיוונית והעדינה המתקיימת באריאל נובעת אצל חלק מההאנשיים מחוסר ברירה, ואצל חלק היא אחר מובסת על אידאולוגיה של התהברות. בשנים האחרונות מצטרפות אלינו משפחות דתיות צעירות המגיעות מכל רחבי הארץ ומכל שדרות הציונות הדתית. אלה חלוצים אמיתיים, המעניינים לחיות בtur עם מוכנים, מנוקדת וראותם, לשלם על קר מחיר חינוכי. בין המשפחות האלה בולטים אנשי נוצרים, שבעצם אמץ החליטו לחזור ולהתיישב בשומרון בlij להקים יישוב דתי סגור, אלא היצרפו אלינו, כאן, באריאל. כתעת, הערות הדתית, הרצון להתחבר והיכולת לשוחח פנים אל פנים עומדים למבחן. הקהילה באריאל יכולה לשמש מודל לחיבים שיתופיים, מקבלים ומיכלים, חיים של ערכות הדתית, חיים של יצירת דוגם מלכתי חדש-ישן, חיים של יצירת זהות יהודית משותפת לקהילה מעורבת והטרוגנית. הפוטנציאלי להצלחתו של

מידות שהתורה נדרשת בהן גישות חינוכיות לקולות הרבנים שבמקורות המסורת

יובל כahn

מתוך המסורת הקולות הנושאים את האמת' הערכית-החינוךית. שכן כשאנו עוסקים בחינוך איננו יכולים להימנע מאמירה החינוכית, והדברים כמו בון חדים יותר כשמדבר בחינוך שmoveבך באמצעות המסורת עצמה, להבדיל מחינוך מקצועי או מדעי, שבמרקם ובמים יכול להישאר ניטרלי (לכארה) לעמדות ערכיות.

א. "הפוך בה וההפוך בה" - הגישה האקלקטית הגישה האקלקטית, על גזירותיה, מציעה לומד מבחר מתוך מקורות המסורת, שלכאורה אין אחוריו עיקרון מארגן ערכי. הגישה הזאת באהה לידי ביטוי מובהק בעמדה המסורתית הנאבייה, שבדרך כלל אינה מודעת לקיום של קולות שונים במסורת, ורואה במקרים מסוימים כולם 'תורה' - "צדור אחד", בלשונו המפורסמת של מהרש"ל, כשהתニア את הדרך שבעל התוספות ראו בה את הספרות התלמודית. גישה זו אופיינית לדרשנים מסורתיים, שיכולים לחבר ולסייע בסיפור חסידי. במובנים רבים, הגישה הזאת היא הגישה השלטת במבנה החינוך הממלכתי ובמבנה החינוך הממלכתי-דתי. אין בה חיפוש של Kohernitiot, ובדרך כלל אין בה גם מודעות להיעדרה של Kohernitiot.

וראייה מפותחת יותר של העמדה המסורתית מודעת לביעיותה שבבחירה של מקורות אקרים ללימוד מתוך ים התלמוד והמחשבה היהודית, הכרוכה בחחמצת מבחר רחב של מקורות מסורת, לשם חלק מן האמת'. כדי לפטור את בעיית הבחירה שבהתמקדות בטקסט אקרים התפתחה מתוך התפיסה הזאת תפיסת הרואה בכל קטע בתורה השתקפות של כל החוכמה כולה, ממש כמו המונדה של לייבנץ, או תאוריית הפרקטלים, הרואה בכל חלק של השלים השתקפות של השלים כולם. לפי התפיסה הזאת, אם עמוק ככל אגדה תלמודית או פרשניה בתורה, יוכל למצוא בתוכן עולם ומלאו, שכן תורה היא הפתחה אל עולם החוכמה האלוהי.

לעומתה האקלקטית מצטרפים מכיוון אחר אלה שמצואים במסורת עניין פולקלוריסטי נוטלגי או אסתטי בלבד. להבדיל מקודמיהם, הם ידגו את ההבדלים בין המקורות, ואף ישתדלו לא פעם למצוא מקורות שייהי בהם ערך פיקנטי, בגדיר קוריוויז.

בקצה השני של הגישה האקלקטית מצויה הגישה האקדמית. גישה זו ניטרלית כלפי המסר הערכי והוא שואפת להיות דסקריפטיבית

מאז ומעולם ראה החינוך הדתי בלימוד ובהוראה של מקורות המסורת ("תורה") כל חינוכי ראשון במעלה. בשנים האחרונות גם החינוך החילוני עוסק יותר ויותר בשאלת כיצד ללמד את המקורות של מסורת ישראל.² ברקע של הסוגיה עומדות לא רק בעיות כמותיות ותקצניות, דוגמת השאלה כמה שנות תושב"ע ילמדו תלמידי בת הספר החילוניים, או כמה דפי גمرا ילמד תלמיד תיכון דתי, אלא בעיקר בעיות מתודיות וקונספטואליות. המסורת אינה קורפוס ברור של טקסטים בעלי מסר אחד שהאגתגר שהם מציבים בפני המורה הוא רק כיצד ללמד אותם באופן מעניין; מקורות המסורת רבים מספור, ואין מה מהיד שאפשר לקבוע על פיו מהם בכלל, ומה ראוי ללמד מתוכם. אך חשוב משני הבעיות האלה, שכן בעיות כמותיות, היא הביעה מהותה המהותית. מהמסורת בוקעים קולות רבים השונים מאוד זה מזה, והם מחייבים את המלמד ואת הלומד אותן לנகוט עדמה כלשהי לפנייהם, שכן גם אי נקיות עדמה היא עדמה, כמו שנראה בהמשך.

האקדמיה מודעת לחלוטין לחוסר הקוהרנטיות שבמסורת, ואף יוצרת מבנה וסדר - בדרך כלל היסטורי או תמיי - בתוך הcano של מקורות המסורת. אולם בסיכוןו של דבר, התמונה הערכית והחינוךית שנוצרת אצל הלומד היא תמונה אקלקטית

בнтיחות שלhn ברצוני ליצור המשגה עקרונית של הגישות הקיימות לשאלות אלה, אך לא רק לשם התיאור הסוציאלובי הטהור, אלא כדי להשוו את הנחות היסוד העומדות מאחורי הגישות האלה, ולאפשר למי שעוסק בשאלות אלה לבחור את דרכו מתוך שיקיפות דבה יודה. את מכלול הגישות אסוווג לפי ארבע קטגוריות מרכזיות: הגישה האקלקטית, הגישה ההרמוניסטית, הגישה האינטראומנטלית והגישה הפלורליסטית. כל אחת מהקטגוריות מתאפיינת לכמה וריאציות, שעשויה להיות בגיןה מרחק סוציאלובי גדול, אך הן קרובות זו לזו מבחינה מהותית. העיקרון המארגן הראשי של האנליה שאני מציע כאן הוא שאלת היחס לרובי הקולות במסורת, והשאלה כיצד נבחרים

הכותב הוא מבחן בבית הספר הרטמן וראש בית מדרש רעים של תנועת נאמני תורה ועובדת.

צילום: פרוש גליקמן זאב <http://www.pbase.com/zeevpg>

הדוגמטיין יודע, עוד לפני שהוא מתחיל לברור את מקורות המסורת, מהי האמת התאולוגית ומהו המסר החינוכי של המסורת. גישה זו נפרצה במוסדות בעלי מסורת תאולוגית ברורה: ישיבות של מקובלים, ישיבות של חסידים וישיבות של תלמידי הרבה

וריואה מתונה יותר של אותה תופעה היא העמדה המוצאת בלימידה חוותה סנטימנטלית המשפעת מזיכרונות מהatus השיבתי או מסיפורי חז"ל על תלמוד תורה. כאן מצטרפים גם חילונים, או אנשים שאיןם רואים בעבודת השם' דרך תלמוד תורה' חלק מחייהם, ובכל זאת שואבים הנאה צרופה מעצם הלימוד של דף גמורא.

עמדת אינסיטורומנטלית אחרת כלפי המקורות היא זו של הלומדים בהקשר מקטועי, פרקי או תאורטיק כזה או אחר - מפსיקת הלה ודיינות ועד מדעים המתחפשים בטקסטים עדויות היסטוריות או לשוניות. לאלה אין בכך כלל אתוס חינוכי, אלא פרקטן. עמדה

בלבד. מטבע הדברים, להבדיל מהגישה המסורתית, האקדמיה מודעת לחלוטין לחוסר הקוהרנטיות שבמסורת, ואף יצורת מבנה וסדר - בדרך כלל היסטורי או תמייני - בתוך הכאוס של מקורות המסורת. אולם בסיסומו של דבר, התמונה הערכית והחינוך שונזרת אצל הלומד היא תמונה אקלקטית. תכנית הלימודים בכל חוג העוסק במידעיה יהודים מגלה כי רישימת הקורסים אינה אלא אוסף אקראי למדי של נושאים, המושפע בדרך כלל מתחומי המחקר של המרצים ולא מגישה קוריקולריות סדרה, ומוכן כלל לא מגישה ערכית כלשהי בדבר משמעותה החינוכית של המסורת.

ב. "...דכלה בה" - הגישה ההרמונייסטית

יש דרכים רבות לייצור הרמונייה. גם כאן נפתח בדרך המסורתית יותר: העמדה הדוגמטיית. הדוגמטיון יודע, עוד לפני שהוא מתחיל לברור את מקורות המסורת, מהי האמת התאולוגית ומהו המסר החינוכי של המסורת. גישה זו נפוצה במוסדות בעלי מסורת תאולוגית ברורה: ישיבות של מקובלים, ישיבות של חסידים וישיבות של תלמידי הרבה קוק. המלדים לפי גישה זו יבחרו בטקסטים התואימים את 'האמת', שהיא בעיניהם נתון יציב, מוגמר ובלתי ניתן לשינוי. לעומת הדוגמטיית קרובה מאוד העמדה הערכית. גישה זו מנסה אף היא לייצור הרמונייה בקולות המסורת, אולם לא לאור עקרונות דוגמטיים מתחום התאולוגיה, אלא לאור עקרונות ערכיים מתחום האתיקה. גישה זו מקובלת בקרב חניכי היחדות האפלוגטי, בעיקר אצל תוכרי חז"ל, כמו שאפשר לראותה ב"קריאות התלמודיות" של עמנואל לוינס. האוחזים בעמדה הערכית יבררו את הטקסטים שלהם בהתאם לעולם הערכיים שהם מבקשים לקבע בתור עולם הערכיים האולטימטיבי. שתי הגישות משתמשות בכלים של סלקציה ושל פרשנות כדי להציג את המסר העולה מקורות המסורת באופן הרמונייסטי, ולהפוך את הקולות כולם לקול אחד.

ג. "לلمוד על מנת..." - הגישה האינסיטורומנטלית

לפי הגישה האינסיטורומנטלית, המקורות משמשים "מקפץ" לתכנים חינוכיים אחרים. העמדה המסורתית ביותר בקטgorיה הזאת היא העמדה הרואה בלימוד תורה פרקטיקה דתית, ואפילו מיסטיית - 'עבדות השם'. כאן אין זה משנה כל כך מהם חניכי הלימוד, ואין ניסיון ליצור תМОנות עולם Kohrantiyah. התלמיד משמש כרנווח מאוד למידה מהסוג הזה, אם כי במוסדות מסוימים נמצא גם את ספר הזוהר באותו תפקיד - הוא אורך, הוא אין-סوفي, הוא מתגבר את האינטלקט, ויש לו המשקל המסורי הרואוי כדי לתפקיד בתורה 'תלמוד תורה'. אך כשலומדים או המוסדות נשאלים מדוע התלמיד תופס חלק מרכז כל כך בתכנית הלימודים, והאם לא ואו להכניס גם תכנים אחרים לקוריקולום, הם משיבים: "מה זה שיעיך, 'תכנים אחרים'? אנחנו לא עוסקים כאן בהשכלה, אלא במצבות תלמוד תורה". קנה המידה הוא אפוא מה שאפשר לברך לפניו את ברכות התורה בבורך.

לצורך שיפוט המסורת נעשה גם בוריאציה 'אחרית' יותר של פרשנות, שמטרתה בדרך כלל ליצור שינוי חברתי על ידי שיפוט והיבולות מהערכים המיצגים במסורת. פעולה זו נעשית בעיקר בתחוםים שקיימים בהם פער גדול בין ערכי החברה המערבית המודרנית לערכי המסורת - לדוגמה, בתחום היחס לאח, וביחסו בתחומי מעמד האישה.

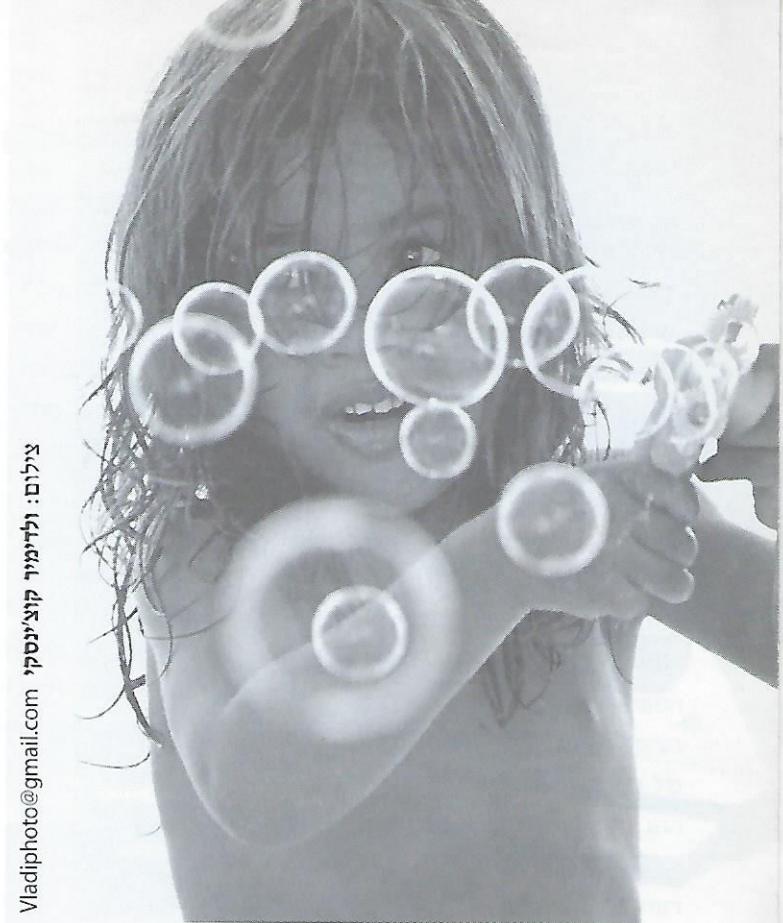
את העמדה האחרונה, שב모בניהם רבים גם היא אינסטראומנטלית ושבה דמיון רב לגישות האסוציאטיביות ואפלו הדה-קונסטרוקטיביות, מכנה העמדה האקזיסטנציאלית. זהה עמדה הבוררת מתחום הקולות הנשמעים במקורות המסורת את אלה שאפשר להזדהות איתם באופן קיומי. הולגריזציה של גישה זו, האופיינית בדרך כלל לבני נוער, היא שפת "אני מתחבר לזה". אולם אפשר למצוא גם דרכם מעודנות ועמוקות של הוגים ומוחנים הניגשים אל המסורת מתחם עמדה פסימית וספקנית (המכונה בפייהם לא פעם "פוסט-מודרנית"), שאין בה כוונה למצואו ודאותו או סדר, אלא שברירם של משמעות קיומיות. דרך זו מדברת אל הסובייקט הלומד ופונה אליו כל אינדיבידואל, במקום שהוא נמצא בו.

ד. "אלו ואלו..." - הגישה הפלורוליסטיות

המשותף לכל הוריאציות הפלורוליסטיות הוא ההכרה בכך שהמסורת מכילה קולות שונים, שאין אפשרות וגם אין צורך ליצור הרמונייזציה ביניהם, אך הפעם לא מתחום ניטרליות אקדמית וגם לא מתחום חוסר מודעות מסורתית, אלא מתחום אידיאולוגיה פלורוליסטית, הרואה בקולות השונים במסורת השתקפות של הקולות השונים בהוויה. גישה זו אינה רואה בריבוי הקולות ביטוי לשבר באמנותה של המסורת, או לחילופין בעיה חינוכית, אלא סוברת כי שזה טיבן של תרבות ושל חברה.

הגישה הפלורוליסטיות תראה בהדגשת הקולות השונים שבמסורת ערך חינוכי בשני מישורים: האחד הוא המשור האתי, שבו מחלוקת מתבלת בתור אירוע לגיטימי שהוא חלק אינהרנטי מהתרבות, ובו מתפתחת סובלנות כלפי דעתות וגישה שונות לחיים ולדת. הקולות השונים במסורת משמשים כדי חינוכי המשמש לשמיות הקרווע מתחת לוודאיות דוגמניות שאינן נונטנות קיום להשקות עולם אחרות. המשור השני הוא משור חינוכי-פנימי, שבא לידי ביטוי באינטלקט של הלומד עצמו. במשמעות זה נוצרת תפישת עולם מורכבת, שלפיה אין אמת אחת ויחידה הנקונה בשבייל כולם.

מכאן נבעות שלוש וריאציות חינוכיות פלורוליסטיות: הריאונה דומה במקצת לעמדה האינדיבידואליסטית. היא מדגישה את הצורך בחירה אישית של התלמיד, ונקרוא לה כאן העמדה הפרוגרטיסטיות. לעומת זאת הפעלה של האפשרויות במסורת אפשרויות חיים שונות. על הלומד לבחור את האפשרויות המתאימה לו ביותר מתחום היכרות עם כל האפשרויות. המורה אינו יכול להחליט בשבייל התלמיד, אלא רק להציג בפניו באופן הטוב ביותר את האפשרויות, שיסייעו בסופו של דבר ללמידה לבחור את דרכו. על פי גישה זו, האפשרויות במסורת

צילום: ולדי מיר קאנטק Vladiphoto@gmail.com

קרובה לו, אך כזו שמשמשת גם בהקשרים חינוכיים מובהקים, היא העמדה הפילוסופית, הרואה בטקסטים אמצעי לייצור דיוונים פילוסופיים אוניברסליים. חג הפסח ישם 'מקפצה' לדיוון במושג החירות, מסכת בבא מציעא טוביל לדיוון במושג האחוויות, יומם הכיפורים ישמש נקודת מוצא לדיוון על מושג האשמה, והשבת תיצור פתח לבירור של מושג הזמן.

העמדה האקזיסטנציאלית [...] בוררת מתחן

**הקהלות הנשמעים במקורות המסורת את
אליה שאפשר להזדהות איתם באופן קיומי.
הholgeriztsia של גישה זו, האופיינית בדרך
כל לבני נוער, היא שפת ה"אני מתחבר לזה"**

וריאציה פוטית יותר של העמדה הפילוסופית היא הוריאציה הפוואטית. מוקד הדיון בה איינו מושגים פילוסופיים אוניברסליים, אלא מושגים מתחומי חיים ורחים: אוור, לבוש, מקום, גוף, שנאה, חלום. הקישור בין המקורות הוא אסוציאטיבי, ומטרת הלימוד היא לצור אצל הלומד הפריה שתפקידו יחס רגשי ויצירתי לנושא שהtekstutim נרקמים סביבו.

וריאציה פרעה של דרך הלימוד הזאת מאפיינית את מי שאוחז באידיאולוגיה פרשנית ותרבותית הד-קונסטרוקטיבית. כאן הטקסטים ימשכו לצורך ביקורת התרבות מתחם גישה רלטיביסטית, הנוטלת עצמה חירות פרשנית הרבה. השימוש במקורות המסורת

שייכות הנובעות מן ההשתתפות של הלומד עצמו במסורת.

סוף דבר

כריובי הקולות במסורת, כך גם ריבוי הדריכים ללמידה את מקורות המסורת. כל דרך מנicha הנחות מסוימות על המסורת, וכל דרך יוצרת תוצר חינוכי שונה מלימוד מקורות המסורת. בתור מורים ומחנכים וגם בתור לומדים ותלמידים עליינו לשאול את עצמנו היכן אנו עומדים ומהי גישתנו היסודית ללימוד. שאלת זו יכולה לחזק ולהגדיל את דרך הלימוד ואת השגנת המטרות החינוכיות שלנו, ועשויה גם לגרום לשינוי של דרך הלימוד, שלעתים נקבעת מכוח האינרציה, בili רפלקסיה על מהותה ובלי מודעות למה שעומד בסיסה, ולמטרות שהיא מקדמת.

¹ המאמר נכתב במסגרת קבוצת דיון במכוון הרטמן בנושא יצירת תכנית לימודים חדשה לחינוך הדתי, ואני מודה לחבריה הקבוצה - פרופ' אבי שגיא, ד"ר אריאל פיקאר, צבי ינאי, רני יגר, רננה פילוז, יוחאי עדן ושרוגא בר און - על העורוותיהם הבוננות.

² הדברים באים לידי ביטוי בהמלצות שפרסמה ועדת שנחר ובשורה הולכת ומתררכת של מוסדות ומפעלים חינוכיים חילוניים העוסקים בהוראת היהדות לחילונים, דוגמת מכוון הרטמן, מכללת עלמא, בתיה המדרש אליל, קולות ובינה, ועוד.

מציגה הן סגורות; דהיינו, אפשר לבחור בינהן, אך לא לשנונות. הוויריאציה השנייה היא דיאלקטיבית. המחזיקים בגישה זו אינם מאמנים כי ישנה דרך אחת לנכונה, אלא כי כל דרך היא רק חלק מהשלם, ועל כן היא לוקה בחסר. אפשר להתקרב אל האמת רק באמצעות הכרות הקולות השוניים, המשלימים זה את זה באופן דיאלקטי. לא מדובר בניסיון להרמונייזציה, אלא להפוך, כאמור בניסיון להציג את אי ההתאמה ואת ההבדלים בין הקולות, כך שיצליחו לבטא 'שלם' וחב יותר, גדול יותר ועמוק יותר. גישה זו מושפעת כמובן מן התפיסה הגליאנית של הרוח האנושית המتباطאת באופן דיאלקטיבי בהיסטוריה, והיא משתקפת בהגותם של רב נחמן קרוכמאל ושל הרב קוק.

הויריאציה השלישייה היא העמדה התרבותית-הדייאלוגית. עמדה זו מאורגנת סביב המושג 'תרבות', שבקשרו שלנו אפשר להחליף במושג 'מסורת'. להבדיל מהויריאציה הפלורליסטית הפרגמטית, גישה זו אינה מחפשת דרך אחת מתאימה, ולהבדיל מהויריאציה הדיאלקטיבית, היא אינה שואפת בהכרח ליצור תמונה דיאלקטיבית גדולה שימושה, אך בסופו של דבר את הלומד עם ידע וחב על האפשרויות השונות, אך בניסיון בלתי אפשרי לאחוזה בכלן כלחוטן, בili להחזיק אף אחת בידן. גישה זו רואה בディיאלוג מושג המארגן את התרבות או את המסורת גם מבפנים וגם כלפי הלומד. בתוך התרבות יש דיאלוג מתמיד בין קולות שונים, והלומד הוא חלק מתרבות זו. הוא שומר את הקולות השונים ומשמע גם את קולו עמם. אין כאן ניסיון ממש לייצור תמונה מהונת כזו בגישה הדיאלקטיבית, אך גם לא ניסיון לתאר כל קול אופציית חיים שלימה וקורנתית. הלומד לא ינסה ליצור אמת הרמוניית, דוגמתית או דיאלקטיבית, אלא יעבר תהליך מתמיד של דיאלוג בין חייו ובין המסורת. התהליך הדינמי הזה, הדומה לדינמיקה הפנימית של התפתחות המסורת עצמה, משתנה כמובן מלומד לומד, וגם מתוקפה לתוקפה, ואפילו מרגע לרגע ומהקשדר להקשר بحيו של הלומד עצמו. דיאלוג זה ייחיף את המושג 'שמירת המסורת' או 'קיום המסורת', המרכזים כל כך בגישות הרואות במסורת מבקשת אחת בעלת קול אחיד וברור, הקורא את הלומד לעצב את חייו בהתאם אליו. לעומת מושגים אלו, אצל הלומד המנהל דיאלוג רציני עם המסורת יוצרים מחויבות ותחושות

ערב עיון בנושא "הmeshna ואנחנו"

ותקיים לכבוד יום הולדתמה ה-60 של חבורתנו

פרופ' חנה ספראי

ביום שלישי, 1' בתשרי תשס"ז (26 בספטמבר 2006), בשעות 21:00-18:30
באודיטוריום בית אשר, רמת דוד המלך 10, ירושלים

בתכנית:

קבالت פנים

דברי פתיחה - אב' רחל קרן, מנחת הערב
המשנה כאוהבה - מר יוסקה אחיטוב
משנת א"י פירוש חדש - פרופ' זאב ספראי
שירת פרקי משנה ותפילה - הזמרת חאות כפיה
משנת חיים - פרופ' חנה ספראי
מראיינות ומגיבות: אב' אביגיל הוכשטיין, ד"ר רוחמה וייס, אב' מלכה פיוסרקובסקי

